

azt mondom, idézve Tomas Venclova litván költőt, Balázs szüleinek nemzedéktársát, akinek verseit Balázs ismerte és szerette: „És ez a mi korunk / egyetlen csodája.” Igen, az én szememben ez csoda volt. Nagy csoda volt.

A születendő gyerekekhez Baláznak vér szerint nem volt semmi köze, de halála révén mégiscsak volt szerepe az életrehívásukban.

A gyerekek megszülettek a következő évben. Azóta már fiatal felnőttek.

Nekik ajánlom ezt az írást.

Sándor Iván

A Terepőr

„Senki nem jut itt keresztül,
hát még egy halott üzenetével.
Te azonban ott ülsz ablakodban,
és megálmodod, ha eljön az este.”
(Franz Kafka)

Simon Balázs éjszakai ember volt. A nap huszonnégy órájának sötétjében.

Abban a zónában élt, amelyen „*senki nem jut keresztül*”, csak álomban.

Már ismertük egymást, már üldögélt nálam éjfél utáni órákig – mintha a szavaink a sötétben egymást segítve próbáltak volna *keresztüljutni, hová is?* –, amikor kilencvennyolc őszén Csordás Gábor felhívott telefonon.

Jönne Simon Balázs *A terep* című új kötetének bemutatója az Írók Boltjában, Balázs Rába Györgyöt kérte beszélgetőtársnak, Rába elvállalta, de az utolsó pillanatban összevesztek.

Két nehéz ember, mondtam.

Elvállalnád a bemutatót? Küldöm a kötetet.

Az indító vers néhány sorával kezdtem a bemutatót. „Miért zúg?, meddig?, / Éjjel beléremeg a csontom is, / És válaszoltak, nem sokáig / [...] / Úgy szólt hozzám a csavarkulcsos / Ember bentről, mintha / Hivatásom volna ez, a / Kérdezősködés, én volnék / Itt a terepőr...”

Hárman ültünk a kis asztalnál Csordással.

Balázs lehajtott fejjel. Csak percek múltán pillantott fel, amikor már mondani kezdtem, miképpen ismerkedtünk meg.

Akkor is az Írók Boltjában. Valamelyik program után, barátok gyűrűjében éreztem, valaki nem veszi le rólam a tekintetét. Hozzám lépett. Bemutatkozott. Rövidesen indultam. Jön éppen ő is. Jött mellettem. Az ajtóban elbúcsúztam. Arra jön ő is, mondta, mikor a kisérdalatti lejárata felé indultam. A lépcsőnél újra elbúcsúztam. Arra jön ő is, mondta. A végállomásnál újra búcsúztam: az Amerikai útra megyek.

Arra jön ő is, mondta.

Szótlanul haladtunk tovább.

Sötét volt. Akkor már tudtam, hogy nem próbálkozom többé búcsúval. Megvárom, amíg ő búcsúzik.

Megálltunk az Amerikai út 74. előtt, akkor még ott laktam, ezerkilencszáznegyvenegy óta.

Itt lakom...

...Ő is itt...

Nem azt mondta, hogy ő is itt lakik, láttam a tekintetében a megütközést, azt hittem, mondta kissé sértetten, tudom, hogy a szemközti kórházban, az Idegsebészen volt az agyműtétje.

Ha ez a közös út számára oda vezet, akkor eljött az idő, hogy megosszunk valamit a *viszából*, gondoltam.

Karon fogtam. Átvezettem az úttesten. Megkérdeztem, ismeri-e az emléktáblát a kórház falán. Nem ismerte. A műtétje idején még nem volt ott a tábla. „Az 1944-ben itt elpusztultak, az áldozatok és segítők emlékére.”

Mondtam valamit arról, hogy én már akkor is ott laktam szemben, láttam, amikor a német SS-katonák kiürítették a kórházat, láttam a lépcsősoron felállított géppuskákat.

A beszélgetéseinkben ettől kezdve közösen tettünk meg különböző utakat. Minden mondatnak *téje* volt.

Egyik éjfél utáni órákig tartó látogatása után írta *Az Emlékezőművész* című prózáját. „Éjjel hazafelé jöttem egy kedves, öreg barátomtól, aki egy könyvet adott nekem, és bele is írt valamit, azt tudniillik, hogy ezt a könyvet valaha ő is egy idős vagy inkább már igen öreg embertől, egy költőtől kapta, és most odaadja nekem, mintha, írta, tanítványi stafétát adna tovább, és nekem éppen ez a mintha tetszett a legjobban, hogy sem ő, sem én nem voltunk igazán tanítványok soha, és mégis, ki tudja...”, ezt jelentette ez a „mintha”.

Álljunk meg a „stafétánál”. De előbb a „minthánál”. Akkoriban olvastam újra Wolfgang Iser tanulmányát a valóság és a fikció viszonyában beékelődő „mintháról”, ami a lehetséges és a lehetetlenség közöttiségében összekapcsolja a valót a valótlanossággal olyaténként, *mintha* igaz volna.

Balázs a *minthát* használva igaznak tekintette az elképzeltet (ama stafétabotot és a továbbadhatóságot): „...mintha / Hivatásom volna ez, a / Kérdőzösködés, én volnék / Itt a terepőr...” – írta a versben; aki megálmodja a kötet címül is választott léterepet, térben-időben beláthatatlan kiterjedésben, a mindennapoktól a kozmikusig.

Ez a létezés terep sötét – nappali fényben is. Mintha a fény arra volna alkalmas, hogy érzékelhetőbbé tegye az éjszakai világot. Múlt – jelen – megsejtett jövő: *együtt*.

Pincék, csatornák, csövek, alagsorok, szellőzők, ahol „óra áll örök időt / mutatva...”

Végtelenbe vezető közös séták voltak a beszélgetéseink.

Találtam egy startpontot. Őrzök egyik polcomon évtizedek során összegyűlt egykori jegyzeteket, elraktározva „kedvenc” témáimról [háborúkról, pusztulásokról, a szellem hanyatlásáról, a történelmi kelepcec traumaírói]. Némi keresgélés után találtam rá arra a dossziéra, amely Balázs *Gondolatok a 64. Carmenről* című írásának gépiratát őrizte. A dátum: 1985. december 4. Simon Balázs a jól olvasható aláírás. Kincset találtam: ajándékát hagyta számomra.

Néhány telefon. Lajos nem őriz más példányt. A hagyatékban is ismeretlen a szöveg. Kincset találtam: ajándékát hagyta számomra az egyik éjjeli beszélgetésünk után. A tizenkilenc éves fiatalember tehát Catullus 64. *Carmen*jéről ír. Catullust elemzi.

A bevezetőben Hermann Broch-idézet: „...komolyan vett megegyezés állott fent közöttük, hogy az aratásról meg a jószágról órák hosszat tartó beszélgetéseik sokkal fontosabbak mindazoknál az eszmecseréknél, amelyeket Lucius Maecenas és a körhöz tartozó többiek társaságában folytattak művészeti és tudományos témákról.”

Tizenkilenc évesen Broch és Catullus. Az elemzés gondolatsora: Catullus 64. *Carmen*jében a görög költészet egész spektruma felszívódik; azonosságok és ellentétek együtt állnak; ugyanúgy a lét legmélyéig hatol, mint a 85. epigrammában [gyűlölködés és szeretet]; mindkettőben a világrend homogén ellentétességei: hűség és hűtlenség, születés és halál.

A korszak az időszámítás előtti első évszázad: bizonytalanság-kiszámíthatatlanság; hatalomra törő politikusok, felszámoló erkölcsök. Ebben a világban kell még értékeket találni.

Bevillan Balázs életművének néhány utolsó evilági verssora: „Egy ilyen óra áll, örökidőt / Mutatva...” Tizenkilenc évesen még nem tudhatta, hová vezet az út, amelyen már akkor elindult. Nem tudhatta, hogy ahová majd eljut, ott „senki nem jut keresztül”.

Nézem a fényképeit. A szakáll, a kalap változhat. A tekintet nem. Tartós figyelem. Nem feszült. Nem érdeklődő. Magabiztos. Megtalálta, amit megpillantani kívánt: ami a látható mögött van, felismeri.

A *Római part* című versének sorai: „a mesés fasor / ...dús platánjai...” előhívna egy hasonló tekintetet.

A Szigligeti Alkotóház dús, még gondozott parkja. Hetvenes évek. Kis mesterséges tavacska fahidacskával. Átjutva lépkedtem a százéves platánfák alatt. Átkarolhatatlan fatörzsek a beláthatatlanig nyújtózó lombjaikkal.

Közeledő alak.

Aznapi regénymunka után Dosztojevszkijt olvastam. Mintha a regénylapokról lépett volna ki, közeledett valamelyik Karamazov. Az óra? A szakállas arc. Séta közben is messzeséget-magasságot kutató TEKINTET.

Megismerkedésünk aznapját követően rendszeresek voltak közös sétáink Balassa Péterrel a platánok alatt. Éppen annyi idős volt, harminc, mint Simon Balázs első közös sétánk idején. Balázs később a hajnalig tartó beszélgetéseink közben többször hívta telefonon Balassát. Akaratlan hallgatója voltam a tiszteletudástól a türelmetlenségig, a haragtól a megbecsülésig tartó szavaknak. Ismerve Pétert nem volt nehéz elgondolni, hogy hasonló a szólama. Különböztek, mégis volt bennük valami mélyebb kapcsolódás. Amiként a tekintetükben is. Úgy pillantottak a közös jelenre, hogy a folyamatos „voltage” is mindig érezték, és az ismeretlen, a múltból-jelenből sejthető jövőben, az eljövetele előtt a hasonlóságot álmodták meg: a folyamatosságban is álló „órmutatókat”. Balassa Flaubert-től Tarkovszkijig. A *Stalker* kapcsán írta [nagyjából ugyanakkor, amikor Simon Balázs Catullus *Carmen*jét elemezve írja]: a versanyag, miközben áttetszővé válik, a szellem legmélyére próbál hatolni. „Tarkovszkij megértett valamit a világ működéséből, benne az emberrel, és ennek a kozmikus nem historikus megértésnek ma nem látszanak a feltételei...”

Másfél évtizede írtam először arról, hogy évezredek óta minden kulturális korszakváltás miközben újat hozott, megőrizte az antik alapokat, az ezredforduló szellemre-művészetre kiterjedő nagy változásában ezek már elenyésznek. A filozófia, a történettudomány illúziók nélkül követi a haladásgondolat fölszámolódását.

A művészetekben ezt mint újdonságot, *korszakérzésnek* neveztem, amelyben a lélekhelyszínek és az univerzális világlélethelyszínek összetalálkoznak.

Ki jut át az így támadt szakadékon?

Balázst nem foglalkoztatta a felszámolódás. A feltároló szakadék sem. A *folyamatosság*ot látta a szellem, a kultúra, a művészetek évezredes vándorútján. A változó korszakokban is ismétlődő *emberi helyzetet*. Az antik-bibliai értékvilág volt az iránytűje. Nem torpant meg az új választóvonal előtt. Nem kellett átjutni a túlsó partra. Mindent *egységben* látott: „Csillagképek felkelnek, lenyugszanak, / Rendjük szerint.”

Tizenkilenc évesen a Catullus írásában a 64. carmen mellett említést tett a híres 85. születésének körülményeire, az időszámítás előtti első századra: polgárháborúk sorozata, diktatúraváltozatok, rabszolgafelkelések, császárgyilkosságok, csaták, hódítások. Sokszor rendezetlenséget vetettek Catullus szemére – írta –, holott művei kompozíciója tökéletesen megfelelt a világ rendezetlen állapotának.

Mintha a kétezer év előtti időkbe álmodta volna vissza a maga évtizedeit, mint-ha az egykori hasonlóságát az időszerűvel a dolgok természetes rendjeként érezte volna. Terepőr figyelőablakából együtt látta a folyamatos ellentéteket: vakító fény és pincemélysötét. A változó időben az „óramutatók” változatlansága.

Talányai közül a leginkább megfejtésre ránk hagyományozott, a már a halála után megjelentetett *Parafakönyv*. Az elmúlás 275 oldalnyi pillanatába sűrített látomása. A napi lélegzetvételért folytatott küzdelem és az égi üzenetekre vetett tekintet. A maga „Ezeregy éjszakájának” mesevilágában a követhetetlen, mégis egymást mintázó mesehalmaz: „Nem feledhetem, hogy mesemondó vagyok. És a 672. éjszaka meséje még nincs befejezve...”

A rendtelenné-végjátékká csupaszított saját sors mint világrendezetlenség. Felcserélt alakok. Más-más szögből figyelt szereplői egymásnak adják történeteik mesebeli stafétabotját. Célba nem jutnak. De *mintha* éppen ez volna a lejegyző célja.

Balázsról is sokféle történet keringett. Róla is különböző szemszögekből. Akárha a *Parafakönyv*ének egyik szereplője lenne. Engem a komolysága érdekelt. A nyíltsága. A tudásanyaga. A hajthatatlansága. A bizalma.

Halála előtt néhány nappal csengett a telefon a gulácsi szőlőhegyen, nyári munkaotthonomban. Akadozva szólalt meg: leutazna hozzám, mikor jöhet. Ki kellett valamit találnom. Hazudtam. Hogy éppen lakott a vendégszoba... lehetetlen a helyzet, ilyesmiket... De ő jönne. Annyiszor voltam nálad az Amerikai úton, a Mexikói úton, szeretnék a szőlőhegyre is...

Egyik kedvenc filmje volt *A halott ember*, Jim Jarmusch híres munkája, árnyak között bolyongó alakjával. Illő lesz életművét az ezredforduló legjelentősebbjei között jegyezni. Kivételes pálya, kivételes sors. Az értelem költői (próza) formatalálásának teljesítménye az értelmét veszített korszakban. Nemcsak a múlt–jelen korszakérzése volt hiteles, a jövőre is függesztette a célkeresztet: „A traumák és fájdalmak annalesé ugyanakkor tiltakozás is egy könyv ellen, egy újabb könyv ellen, ami az életnek, és ez a legnagyobb kísértés, újra valamiféle értelmet ad.”

Kafka mottóul választott *A császár üzenetében* vajon mit súgott a császár annak a fülébe, akit üzenetével útnak indított? Amivel senki nem jut keresztül...?

...majd megálmodja, aki az ablakában ül, ha eljön az este...

Balázs „álmát” hagyta az utókorára szövegrétegeivel. Ez adta párbeszédeink hitelét. Tétjeit. Az első közös sétától, amire én ezzel az írással emlékezem. Amire ő a versével emlékeztet:

Egy közös szövegréteg*

Sándor Ivánnak

Ajándék vagy valami
Visszterhes, hosszúlejárátú
Letét?, forgattam kis
Darabnyi saját életét, amit
Letört nekem, és képpé lett
A sorsomon túli, mintha
Szilánkon át beépített,
Hajdani grundra esne fény,
És szomszédos, ami csak
Egymás mellett állt, az
Épület, ahol „agyakba és
Gerincekbe hatol a kés”, ezt
Ismerem, és az a másik, ahol ő
Volt, több, mint ötven éve,
Mikor ott, így mondta, németek
Tették a dolgukat”, mindkétszer
Ez a fémes, hozzáértő ügymenet,
Egy a halálhelyszín, ahol közös az
Életünk, ajándék és valami
Visszterhes, hosszúlejárátú letét.

* A vers kéziratát a hagyaték őrzője, Murányi Yvett bocsájtotta rendelkezésünkre.

Egy közös szövegréteg

S. I. - nek

Ajándék vagy valami
Visszterhes, hosszúlejárátú
Letét?, forgattam kis
Darabnyi saját életét,
Ami letört nekem és
Képpé lett a sorsomon túli,
Mintha szilánkon át beépített,
Hajdani grundra esne fény,
És szomszédos, ami csak
Egymás mellett állt, az
Épület, ahol „agyakba és
Gerincekbe hatol a kés”,
Ezt ismerem, és az a másik,
Ahol ő volt, több, mint ötven
Éve, mikor ott, így mondta,
„Németek tették a dolgukat”,
Mindkétszer az a fémes,
Hozzáértő ügymenet, az a

Halálhelyszín, ahol
Közös az életünk,
Ajándék és valami
Visszterhes, hosszúlejárátú
Letét.

26. apr 30 - máj. 1.